

Suvremena upotreba instrumenata srodnih tubi

Dijanić, Karlo

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Music / Sveučilište u Zagrebu, Muzička akademija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:116:076110>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-13**

Repository / Repozitorij:

[Academy of Music University of Zagreb Digital Repository - DRMA](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VII ODSJEK ZA DUHAČKE INSTRUMENTE

KARLO DIJANIĆ

**SUVREMENA UPOTREBA INSTRUMENTATA
SRODNIH TUBI**

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU MUZIČKA AKADEMIJA

VII ODSJEK ZA DUHAČKE INSTRUMENTE

SUVREMENA UPOTREBA INSTRUMENTATA SRODNIH TUBI

DIPLOMSKI RAD

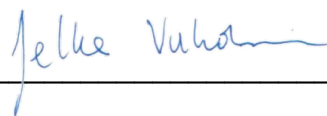
Student: Karlo Dijanić

Mentor: Dr. sc. Jelka Vukobratović, doc.

Ak. god. 2023/2024.

ZAGREB, 2024.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTOR

Dr. sc. Jelka Vukobratović, doc.

U Zagrebu,

Diplomski rad obranjen ocjenom

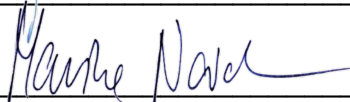
odličan (5)

POVJERENSTVO:

1. Doc. dr. sc. Jelka Vukobratović

2. Prof. art. Marina Novak

3. Prof. art. Saša Nestorović

OPASKA:

RAD JE DOSTAVLJEN ZA POHRANU KNJIŽNICI MUZIČKE AKADEMIJE

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad bavi se upotrebom tube i njezinih srodnih instrumenata u različitim sastavima i orkestrima. Sadrži kratku povijest tube i opis srodnih instrumenata. Također, rad sadrži primjere ansambala i najvažnijih kompozicija u kojima se tuba i njeni srodni instrumenti koriste. Prikazane su različitosti između uloga u pojedinim sastavima. U zadnjem dijelu rada, temeljem intervjua s dvojicom hrvatskih tubista, ispitana je suvremena upotreba srodnih instrumenata tube u Hrvatskoj.

Ključne riječi: tuba, srodni instrumenti, suzafon, *cimbasso*

ABSTRACT

This thesis deals with the use of tuba and its related instruments in different ensembles and orchestras. It contains a brief history of tuba and a description of its related instruments. Also, the thesis contains examples of various ensembles and most important compositions in which tuba related instruments are commonly used. Differences between the roles in individual compositions are shown. In the last part of the thesis, the topic of contemporary use of the tuba related instruments in Croatia is investigated through an interview with two Croatian tuba players.

Key words: tuba, related instruments, sousaphone, *cimbasso*

Sadržaj

1	Uvod.....	2
2	Povijest tube	3
3	Instrumenti srodni tubi	5
3.1	Helikon.....	5
3.2	Suzafon	5
3.3	<i>Cimbasso</i>	7
3.4	Marširajuća tuba	8
3.5	Eufonij.....	8
4	Upotreba instrumenata srodnih tubi.....	10
4.1	Simfonijski orkestar	10
4.2	Puhački orkestar	11
4.2.1	<i>Marching band</i>	13
4.2.2	Brass band	14
4.3	Tuba kao solistički instrument	16
4.4	Tuba u studiju.....	17
4.5	Jazz.....	17
5	Suvremena upotreba tube i srodnih instrumenata u Hrvatskoj	19
6	Zaključak	23
7	Bibliografija.....	24
8	Popis slika.....	27

1 Uvod

Tema ovog rada je suvremena upotreba srodnih instrumenata tube. Rad se usredotočuje na opis srodnih instrumenata, njihov nastanak te sastave ili orkestre u kojima se koriste.

Uvodni dio rada opisuje nastanak tube i njezinih srodnih instrumenata. Saznat ćemo više o pretečama suvremene tube, odnosno kako je preinakama serpenta i ofikleide nastala bas tuba. Uz koncertnu tubu, spominje se helikon i suzafon koji se danas često koriste. Oblik im je znatno promijenjen da bi se olakšalo sviranje uz koreografiju.

Glavni dio rada sadržava primjere upotrebe srodnih instrumenata u simfonijskom i puhačkom orkestru, *marching bandu* te manjim jazz sastavima. Mnogo sastava diljem Amerike koristi suzafon u raznovrsnim žanrovima glazbe. Prikazano je kako je upotreba *Cimbassa* u filmskoj glazbi sve veća. Za kraj je napravljen intervju sa Juricom Rukljićem i Josipom Kapovićem. Prikazano je koju ulogu tuba ima u orkestru i kako odlučiti koju vrstu tube upotrijebiti u raznim prigodama. U Hrvatskoj nema velik broj profesionalnih orkestara i jazz sastava, stoga je i primjena srodnih instrumenata jako mala.

2 Povijest tube

Razvoj tube pratio je instrumente kao što su truba i francuski rog, kada je početkom 19. stoljeća izumljen prototip ventila c. Sve do nastanka tube, basovska dionica limene sekcije je najčešće bio serpent ili ofikleida. Serpent je prvobitno izrađen od cijevi koničnog oblika, dugih otprilike 213 cm, s 6 rupa. U početku nije postojao jasan način držanja serpenta, ali Abbé Lunel je osmislio dijagonalni način držanja (Bevan, 1978).

Slika 1: Serpent.

Ofikleida je patentirana 1821. godine. Većinom je izrađivana od mesinga i sadrži 9 do 12 klapna. Prvi put se pojavljuje u djelu *Olympie* talijanskog skladatelja Gasparea Spotinija. Čak i kada su pedalni tonovi prirodno dobro ugođeni na ofikleidi, alikvotni tonovi s istim prstometom nisu uvijek takvi. Vješt svirač može smanjiti intonacijsku toleranciju i svirati preciznije koristeći promjene postave usana. Postoji niz slavni solista ofikleide, a među najpoznatijima su Victor Caussin, William Ponder i Samuel Huges. Uloga instrumenta u orkestru je najčešće bila dionica basa sa ponekim solom. Iako je snaga tog instrumenta bila impresivna u svom vremenu, danas se ne može uspoređivati s modernim orkestralnim puhačima (Morley-Pegge 2001).

Slika 2: Ofikleida.

Tuba je među limenim puhačima najdublji instrument. Najnoviji je dodatak modernom simfonijskom orkestru. Odak u svojoj knjizi navodi da "Tuba pripada rodu rogova, s kojima se bolje stapa nego s trombonima" (1997, str. 165). Smatra se da je razlog tome što tuba i rog dijele slične karakteristike, kao što je upotreba ventila i duboki raspon instrumenta. Današnja tuba ima približno isti oblik kakav je imala prva tuba konstruirana 1835. godine u Berlinu. Wilhem Wieprecht i Johann Gottfried Moritz graditelji su instrumenata i zaslužni za prvu konstruiranu tubu. Tubisti najčešće postižu raspon od skoro 4 oktave i to od B2 do a1, međutim to nije strogo definirano. Ovisno o mogućnostima glazbenika, tuba može proizvesti dublje, a i više tonove (Bevan, 1978).

Kada govorimo o tehnici sviranja, tubisti su svjesni da je tuba trom instrument. Naučeni su da zvuk dolazi s odgodom te stoga moraju započeti ton ranije: „Moramo znati da tuba u dubini sporo izgovara, pa zato tubistu treba dati vremena da oblikuje ton i pokrene stupac zraka u tom golemom instrumentu na titranje. Tuba zahtijeva vrlo mnogo zraka, zato pri skladanju za taj instrument to treba imati na umu" (Odak 1997, str. 165).

3 Instrumenti srodni tubi

3.1 Helikon

Helikon ima zvono koje je usmjereno prema naprijed, a cijev okružuje tijelo svirača. Prolazi ispod desne ruke i oslanja se na lijevo rame. Stoga ga svirač može nositi dulje vrijeme, naročito kod marširanja. Instrument je konstruiran slično kao i suzafon, ali ima manje zvono. Helikon je proizveo Ignaz Stowasser u Beču 1845. godine. Od tad se počeo proizvoditi diljem Amerike i Europe (Bevan, 1978).

Slika 3: Moderni helikon marke Červený

3.2 Suzafon

Prvi suzafon je izgradio James Welsh Pepper 1893. godine na zahtjev Johna Philipa Souse koji nije bio zadovoljan grubim zvukom helikona. Predložio je da suzafon ima zvono okrenuto prema gore „kako bi se zvuk raspršio po cijelom bendu kao inje na torti.”¹ 1898. godine C. G. Conn je izgradio suzafon sa zvonom okrenutim prema naprijed, a takav oblik je poznatiji u modernim orkestrima (P. E. Bierley, 2006. str. 54)

Suzafon je primarno konstruiran kao koncertni instrument, međutim danas se koristi najčešće kao instrument za marširanje zbog svoje praktičnosti. Izgrađen je od

¹ „so that the sound would diffuse over the entire band like the frostiness on a cake” - J. P. Sousa, 1898. (Bierley, 2006. str. 54)

mesinga, ali zbog velike težine, proizvođači su ga počeli izrađivati od stakloplastike. Većina modernih suzafona je po nazivu B, ali ugođena u C. Suzafon nije transponirajući instrument, kao ni tuba ako je dionica napisana u bas ključu. Iako ima ograničeni raspon u odnosu na tubu jer većina suzafona ima 3 ventila umjesto 4 zbog smanjenja težine instrumenta, generalno sviraju istu glazbu. Dakle, sve tube su ugođene u C, ali ima više vrsta tuba koje su dobile naziv prema tonu od kojeg počinje alikvotni niz, to su B, C, F i Es (P. E. Bierley 2001).

Slika 4: Prvi konstruirani suzafon sa zvonom okrenutim prema gore

Slika 5: Moderni suzafon

3.3 *Cimbasso*

Cimbasso je instrument koji je označen kao najdublji instrument u Verdijevim skladbama. *Cimbasso* kojeg je zahtijevao Verdi u svojim ranim operama je vjerojatno bio ofikleida s ventilima, kakvu su u to vrijeme proizvodili Appariti Uhlmann (Meucci 2001). Današnja verzija tog instrumenta je cilindričnog oblika, napravljena od mjedi, ima 4 do 6 rotaciona ventila i zvono okrenuto prema naprijed. Ove osobine instrumenta bliže su instrumentima srodnim trombonu nego tubi, međutim *cimbasso* uvijek svira tubist zbog veličine usnika i prstomete koji su isti kao na koncertnoj F tubi. Uspoređujući sviranje tube i *cimbassa*, treba zaključiti da je sviranje *cimbassa* zahtjevnije, jer iako je intonacija na pedalnim tonovima korektna, u višem registru varira, a artikulacija nije čista kao na koncertnoj tubi.

Slika 6: Moderni cimbasso

3.4 Marširajuća tuba

Marširajuća tuba ili *contrabass bugle* je preinaka i zamjena za koncertnu tubu koja se koristi u *marching bandovima*. Prvu marširajuću tubu je konstruirao Whaley Royce oko 1960. godine. Najčešće se koriste varijante B, C i G tube koje su također ugođene u C kao i sve tube. Konstrukcija marširajuće tube je slična koncertnoj tubi. Razlika je u tome što je na koncertnoj tubi cijev u koju se stavlja usnik zaokrenuta oko zvona instrumenta, a na marširajućoj tubi je ta cijev zaokrenuta prema dolje. Taj oblik omogućuje da se tuba postavlja na sviračevo lijevo ili desno rame, ovisno o konstrukciji tube (Pirtle 2010).

Slika 7: Članovi Brigadiers Drum & Bugle Corps sa marširajućim tubama

3.5 Eufonij

Eufonij je izumio Ferdinand Sommer iz Weimara oko 1843. godine, a u praksi se osim tog naziva ponekad koristi i termin „tenor tuba“. Usnik je u obliku šalice te manji od usnika koji se koristi za bas tubu. Ubrzo nakon izuma je postao bitan instrument dubokog brassa u profesionalnim i amaterskim puhačkim i vojnim orkestrima. Ima specifičan topao ton i upotpunjuje važnu ulogu kao tenor ili bas instrument jer mu je raspon tonova sličan violončelu ili ofikleidi. Oblici eufonija su slični tubi. Instrument je kod sviranja okrenut udesno s tri ili četiri gornja klipna ventila.

Četvrti ventil se može pritiskati desnom rukom ako su ventili postavljeni u liniji, a postoji i verzija u kojoj se lijevom rukom pritišće četvrti ventil.

Od sola za eufonij s orkestrom ili nekim drugim sastavom, ističu se *Koncert za eufonij i puhački orkestar* od skladatelja Josepha Horovitza (1972) te *Diran op .94* (1951) *koncert za eufonij i gudački orkestar* od skladatelja Alana Hovhanessa (Bevan, 2001).

Slika 8: Eufonij

4 Upotreba instrumenata srodnih tubi

4.1 Simfonijski orkestar

U simfonijskom orkestru, tuba najčešće udvostručuje najdublju dionicu trombona svirajući za oktavu niže. Za razliku od toga, *cimbasso* u orkestru najčešće udvostručuje dionicu ostalih bas instrumenata, a ponekad čini posebnu četvrtu dionicu dubokog *brassa*². U nekim opernim orkestrima tubist dionicu *cimbassa* danas svira na tubi, jer je lakše ili zato što nema mogućnosti svirati na instrumentu na kojem je to namijenjeno. Ponekad dionicu *cimbassa* svira trombonist na kontrabas trombonu. (Bevan, 1978).

Kao što je spomenuto, *cimbasso* je najčešće bio korišten za izvedbe talijanskih opera. Krajem 20. stoljeća potražnja za njim se povećala, kad se, jednako kao i kontrabas trombon, počeo upotrebljavati za zvučne zapise video igrice i filmove. Tubisti Jim Self, Doug Tornquist i Tommy Johnson su se pojavljivali na raznim holivudskim zvučnim zapisima svirajući *cimbasso* (Self 2017). James Gourlay, dirigent i bivši tubist *British Broadcasting Corporation Symphony Orchestra* i *Zurich Opera*, preporuča sviranje većine repertoara za *cimbasso* na modernom F *cimbassu*. Ponekad, ako je nedostupan navedeni instrument, savjetuje se sviranje na eufoniju. Taj zvuk bi bio sličniji serpentu ili ofikleidi koji bi se koristio u 19. stoljeću. Douglas Yeo, bivši bas trombonist *Boston Symphony Orchestra* savjetuje da u modernoj sekciji trombona sa povlačkom, sviranje dijelova namijenjenih *cimbassu* ne bi bilo pogrešno svirati na modernom kontrabas trombonu (Yeo 2005).

Eufonij je u simfonijski orkestar ušao slučajno. Naime, Richard Strauss je u svojim simfonijskim slikama *Don Quixote* i *Ein Heldenleben*, uključio dionicu Wagnerove tube, instrumenta srodnog horni, a ta se dionica danas najčešće izvodi na eufoniju. U *Slikama s izložbe* skladatelja Modesta Petroviča Musorgskog, u orkestraciji Mauricea Ravela, eufonij obično svira solo dionicu u stavku „Bydlo“. U simfonijama Havergala Briana, eufonij se podrazumijeva kao tenor tuba. Brian je uključio dvije tube i dva eufonija u svoju prvu simfoniju. Dionicu eufonija u orkestru

² Engl. „mjed“. U glazbi označava limene puhače

obično svira četvrti trombonist ili tubist koji ima dobro razvijen gornji registar na tubi. Dmitrij Šostakovič je napisao zahtjevan solo za eufoniju u svojoj skladbi *Zlatno doba* (Bevan, 2001).

Uzevši u obzir da je današnji volumen zvuka klasičnog simfonijskog orkestra puno veći, ofikleida se rjeđe koristi zbog svog skromnog zvuka. Navest ću ipak dva primjera upotrebe ofikleide u suvremenim izvedbama, za koje postoji valjan razlog. Prvi primjer je *Fantastična simfonija* Hectora Berlioza u kojoj ofikleida ima bitnu ulogu. U njoj solo melodiju srednjovjekovne sekvence *Dies Irae*³ sviraju dvije ofikleide. Berlioz je informirao izdavače da zamjene dionicu tube u notnom zapisu sa ofikleidom, unatoč svojem entuzijazmu prema tubi, jer je smatrao da bi se neobičnost melodije *Dies Irae* povećala upotrebom tog instrumenta. U uvertiri *san ljetne noći* Felixa Mendelssohna, glasni dijelovi u dionici tube moraju se drastično stišati jer bi svojom glasnoćom prekrili cijeli orkestar. Iz navedenih razloga češće se koristi ofikleida u suvremenim izvedbama nego tuba (Bevan, 1978).

4.2 Puhački orkestar

Puhački orkestar je orkestralni ansambl koji se sastoji od drvenih i limenih svirača te udaraljkaša. S obzirom na primjenu i razlike u sastavima, može se podijeliti na puhački orkestar i limenu glazbu. Puhački orkestar se sastoji od grupe drvenih, limenih i udaraljkaških instrumenata, a limena glazba od samo limenih i udaraljkaških. Ovi pojmovi su nekada bili doslovni prema vrsti sastava, međutim današnje limene glazbe i puhački orkestri imaju isti instrumentalni sastav. Vojni puhački orkestar obavlja glazbene dužnosti za vojne funkcije te je isprva imao ulogu jačanja borbenog morala (Blažev 2022). Srodni instrument tube koji se najčešće koristi u tom orkestru je suzafon, a upotrebljava se samo kod marširanja. Kod svih ostalih izvedbi, tubisti sviraju na koncertnoj tubi. Iako se kontrabasi ponekad koriste u puhačkom orkestru, neki orkestri, pogotovo amaterski, nemaju te mogućnosti, stoga tubist svira dionicu kontrabasa. Standardni sastav puhačkog orkestra zahtijeva više od jednog tubiste, a

³ Motiv izveden iz latinske sekvence iz 13. stoljeća

obično od dva do četiri. Neki profesionalni orkestri kao što su *Dallas Wind Symphony*, *Osaka Shion Wind Orchestra* i *Tokyo Koesei Wind Orchestra* nisu ni na koji način povezani s vojskom, a djelatnost im je pretežito koncertna stoga tubisti sviraju na koncertnoj tubi. Amaterski puhački orkestri se sastoje od volontirajućih amaterskih članova. U takvim orkestrima velik broj tubista svira na helikonu.

U svojem članku *The Composer and the College Band*, Alfred Reed (1961, str. 52-53) spominje upotrebu tube u postavi puhačkog orkestra. Preporuča upotrebu triju tuba te se zalaže za smanjenje količine zvuka tube u puhačkom orkestru, kako bi se postigla čišća boja kao i briljantnost orkestra u tihim dijelovima.

U Hrvatskoj trenutno djeluju samo dva profesionalna puhačka orkestara. To su Simfonijski puhački orkestar oružanih snaga Republike Hrvatske gdje su zaposlena tri tubista i Orkestar Hrvatske ratne mornarice sa jednim tubistom.

4.2.1 *Marching band*

Marching band je naziv za puhački ansambl koji je najpopularniji u Sjevernoj Americi. Čine ga grupa glazbenika koja svira, pjeva i maršira s ciljem natjecanja ili zabavljanja publike. Mnogo *marching bandova* također nastupa na sportskim terenima prije ili za vrijeme događanja određenog sporta. Nastupi traju u prosjeku od 8-12 minuta. Uzevši u obzir da su *marching bandovi* jako popularni u Americi, formirani su i na fakultetima gdje se mogu prijaviti te svirati samo studenti. Veličina i sastav se može značajno razlikovati. Neki *marching bandovi* imaju preko 500 članova. Neki sastavi se sastoje od svih puhača, dok ostali izostavljaju samo drvene puhače ili neke dionice drvenih puhača.

Od instrumenata srodnih tubi, u *marching bandu* se koristi suzafon ili marširajuća tuba. Oblik instrumenta je iznimno važan jer olakšava glazbeniku sviranje i koreografiju. Tube su u ovakvom sastavu smještene iza udaraljkaša tako da im ne zaklone pogled prema dirigentu. Današnji su glazbeni aranžmani za *marching bandove* često oblikovani prema potrebama određenog benda i razlikuju se ovisno o veličini, sposobnostima, instrumentaciji i izvedbenoj situaciji tog ansambla (Wayne Bailey 2015).

Među najboljim fakultetskim *marching bendovima* su *University of California, Los Angeles Bruin Marching band* te *University of Southern California's Trojan Marching Band*. Vrijedi istaknuti da nerijetko nastupaju na pozornici sa slavnim osobama ili u filmovima. Nastupaju i na dodjelama akademskih nagrada te olimpijskim igrama (Hindulak 2011).

Slika 9: prikaz UCLA, Bruin Marching banda dok sviraju na nogometnom terenu

4.2.2 Brass band

Posebna tradicija djelovanja brass sastava razvila se u New Orleansu, gdje su bendovi najčešće asocirani s pogrebnim procesijama. Prema sahrani se sviraju spori posmrtni marševi, a poslije sahrane živahni marševi i *jazz*. U toj procesiji ljudi pjevaju i plešu sa glazbenicima. Bendovi također sviraju u paradama i svečanim procesijama sa repertoarom vojnih orkestara, što su najčešće marševi i koncertna glazba (Schafer 2003). Kod razvoja brass banda na području Europe izdvaja se britanski pokret 19. stoljeća koje se stvarao u udruženjima radničke srednje klase. Cilj je bio instrumentalnu glazbu učiniti dostupnijom. Tvrdi se kako je većina britanskih profesionalnih orkestralnih glazbenika koji sviraju limeni instrument, započela svoju glazbenu karijeru u brass band sastavu (Blažev 2022).

U Sjedinjenim Američkim Državama postoji velik broj sastava kojeg čine samo suzafoni, ili su u skupini sa nekim drugim limenim puhačima. *The Roots* je hip-hop sastav formiran 1987. godine te je najpoznatiji po nastupima za televizijsku emisiju *The Tonight Show Starring Jimmy Fallon*. U sastavu se koristi jedan suzafon kojeg svira Damon Bryson. *Youngblood Brass Band* čine deseterica članova iz Wisconsin

koji su uzeli oblik limene glazbe iz New Orleansa i na originalan način pretvorili u *punk*, *hip-hop* sastav. Većina bendova u kojem su mlađi svirači, održavaju svoju karijeru turnejama, dok tradicionalni bendovi sviraju na pogrebima i nekim manjim događajima (John Joyce 2024).

Slika 10: The Roots sastav u emisiji The Tonight Show Starring Jimmy Fallon

4.3 Tuba kao solistički instrument

Prva skladba napisana za tubu sa orkestralnom pratnjom je *Fantasy on a Negro Theme* koju je napisao skladatelj Arkady Dubensky. Premijerno je izveo Arnold Jacobs 1938. godine uz Indianapolis simfonijski orkestar. Prema listi iz knjige *Guide to the Tuba Repertoire*, postoje preko 234 djela za tubu i orkestar te preko 1900 za tubu i klavir (Bevan, 2014). Najpoznatiji koncert koji se i danas svira je *Koncert za bas tubu* Ralpa Vaughana Williama, skladan 1954. godine. Ima 3 stavka, obuhvaća gotovo cijeli raspon tube i testira veliki opseg solističkih mogućnosti svirača.

Sonata za bas tubu i klavir Paula Hindemitha je uvelike pridonijela repertoaru tube. U toj sonati se zahtijevaju velike dinamičke promjene, jasno artikulirane note i kompleksni ritam. Zbog toga je ta sonata dobar materijal za svakog studenta tube, a njeno savladavanje priprema tubista za ulogu u orkestru.

Kako su se u 20. stoljeću virtuozi na tubi tek počeli pojavljivati, tako se u 21. stoljeću njihov broj uvelike povećao. Taj broj je i dalje mali ako se uspoređuje s drugim puhačkim instrumentima, na primjer trubom. Norveški tubist Øystein Baadsvik je prvi tubist koji je međunarodno prihvaćen kao virtuoz i solist, bez da je imao povijest sviranja u profesionalnom orkestru. Osim Øysteina Baadsvika, u današnjici se ističu virtuozi na tubi Sérgio Carolino te Roland Szentpáli.

4.4 Tuba u studiju

Tek nakon Drugog svjetskog rata sa zanimanjem za "nove zvukove", koje su u isto vrijeme pokazivali svirači jazz, dolazi se do spoznaje da zvuk tube ima specifičan karakter, pa su ga filmski skladatelji počeli koristiti solistički. Česta praksa kod snimanja filmske glazbe je da tubist udvostruči dionicu bas trombona, a takav primjer je film "*My Fair Lady*". S obzirom da u popularnoj glazbi dionicu basa obično svira bas gitara, nije bilo očekivano da će je popularno-glazbeni aranžeri prihvatiti. Međutim, postoji puno primjera upotrebe tube u televizijskim reklamama i brojnim albumima (Bevan, 1978).

Tuba je upotrijebljena za stvaranje mnogobrojnih efekata u filmovima te je često korištena u akcijskim filmovima. U filmovima sa čudovištima poput "*Godzille*" često se spajaju tubu i trombon za stvaranje horor efekta. "*Jaws*", "*Star Wars*", "*My Girl*" te čak i film "*Caveman*" u kojem uopće nema dijaloga, sadrže izvanredna sola na tubi (University of Arkansas 2000).

4.5 Jazz

Eufoniji se ponekad koriste u jazzu, a osobito ih koriste Rich Matteson i trubač Maynard Ferguson. Unatoč tome, nikad nije postao instrument standardnog jazz sastava, kao što su truba, trombon i saksofon. Imalo bi smisla zapitati se: zašto se to još nije dogodilo? To je uvelike zbog tradicije koju su jazz ansambli formirali u svojim godinama osnivanja. Jedan od potencijalnih uzroka nedostatka popularnosti eufonija u jazzu je ograničenost njegove upotrebe. Tradicionalno, jazz kompozicije za eufonij su uglavnom pisane za solo izvođače ili manje ansamble. To ograničava percepciju eufonija kao glavnog instrumenta jazz sastava i rezultira nedovoljnom pažnjom u široj jazz zajednici. Postoje jazz ansambli u Europi koji koriste eufonij, a jedan od najpoznatijih je *George Gruntz Concert Jazz Band* iz Švicarske. Sastav tog ansambla je povećan, te koristi svirače eufonija na turnejama i snimkama. L'Ensemble Raye iz Francuske je također ugledan jazz ansambl koji uz eufonij koristi i instrumente kao što su harmonika i ukulele. (Hauptmann 2008)

Tuba je bila u standardnom sastavu jazz bendova sve do 1920-ih, kada je zamijenjena kontrabasom iako se ponekad koristio suzafon. 1949. godine Miles Davis je uključio tubu u studijska snimanja koja su kasnije izdana kao album *Birth of the cool*. Orkestar Paula Whitemana ima mnogo fotografija na kojima su dva suzafona smještena na oba kraja benda. Dionica tube je uglavnom bila ista kao i kod žičanog bas instrumenta. Tuba se počela tretirati kao instrument brass sekcije, a ne ritam sekcije, jer su tubisti bili sposobni odsvirati zahtjevnije stvari od jednostavne bas linije. Britanski jazz kompozitori kao što su Kenny Wheeler, Alan Cohen i Darrell Runswick su efektivno iskoristili tubu. Na početku Runswickove skladbe *The generals of Islamabad*, ritamska linija se svira na solo tubi te se kasnije pridružuju ostali instrumenti kada se ta linija ponavlja (Bevan, 1978).

Slika 11: Paul Whiteman i njegov orkestar

5 Suvremena upotreba tube i srodnih instrumenata u Hrvatskoj

U razgovoru s tubistima 16. svibnja 2024. godine, može se zaključiti da je izbor instrumenta u različitim sastavima veoma bitan, a ovisi o skladbama koje se izvode i orkestraciji. Općenito, vještina tubista se znatno povećava ako ima mogućnost svirati u različitim sastavima i na srodnim instrumentima. U nastavku je prikazan intervju s Juricom Rukljićem, tubistom simfonijskog orkestra Hrvatske radio televizije.

Kako je počela vaša glazbena karijera?

„Neki početak karijere je kad je moj otac trombonist, predavao u glazbenoj školi u Varaždinu, rekao uzmi tubu i probaj svirati jer si prekratak za sviranje trombona. Ta tuba je bila iz Lepoglavske limene glazbe te jako stara i izlupana. Nakon određenog vremena nastala je inicijativa da se u glazbenoj školi u Varaždinu kupi nova tuba, te se to ostvarilo. Tako je to sve krenulo od moje desete navršene godine“.

Jeste li nastupali s nekim orkestrom kao solist?

„Nastupao sam s univerzitetskim orkestrom u Grazu kada sam svirao Curnowa, simfonijske varijacije za eufonij i jedan koncert na gostovanju u Koprivnici. Svirao sam sa Varaždinskim komornim orkestrom Albinonija za obou u d-molu i Händela, koncert u g-molu sa Zagrebačkim solistima u HGZ-u“.

Postoji li dovoljno repertoara za tubu da se napravi ozbiljna solo karijera?

„Za tubu je napisano puno repertoara i sigurno da se u nekom recitalskom smislu može to napraviti. Međutim tržište je naravno dosta skućeno, rijetko tko ju radi i ne može se uspoređivati na primjer sa trubačkom ili violinističkom karijerom. Najpoznatije soliste imamo Øystein Baadsvik, Roland Szentpali te Sergio Carolino koji su uspjeli napraviti solo karijeru, ali uz veliku pomoć sponzora. Dakle, postoji dovoljno repertoara za tubu, ali sumnjam da bi tubistička karijera plijenila pozornost kao klaviristička“.

Postoji li skladbe napisane za vas?

„Za mene je napisan triptih i capriccio od Davora Bobića“.

Koje žanrove svirate na tubi izuzev klasičnih repertoara?

„Žanrove koje sviram na tubi osim klasike su zapravo svi. Radio sam sa narodnom garniturom tipa Madre Badessa i Huljić te Drago Diklić. Naravno tu je jazz i sve podvrste jazz-a, fuzija raznih žanrova, od polki do pop-a. Moglo bi se reći da sam bio uključen u jako puno žanrova glazbe“.

Recite mi nešto o XL tuba kvartetu u kojem svirate.

„XL tuba kvartet je uz inicijativu Krunoslava Babića napravio ogroman dio u promociji tube kao instrumenta. U jednom vremenu je postojalo nekoliko sezona u muzeju za umjetnost i obrt organizirano od strane Zagrebačke Filharmonije. To je donijelo ogroman doprinos samom promicanju tube i u svim manjim sredinama u kojim smo svirali su ljudi vidjeli da nije tuba samo instrument koji može svirati jednostavne bas linije nego je dapače virtuozan instrument. Sa XL kvartetom smo imali gostovanja na međunarodnoj razini od Sjedinjenih Američkih Država, Tajlanda, Australije, Azije... imali smo priliku prezentirati hrvatsku glazbu diljem svijeta. To su uglavnom bili koncerti na nekim velikim festivalima kao što je International tuba- euphonium conference.“

Kako izaberete koju dionicu tube svirate u orkestru za pojedine skladbe?

„Kad se prvi put susrećemo s notama u orkestru, trebamo vidjeti u kojem se pretežno registru radi. Ako je viši registar onda se uzima F tuba, a ako je pretežito niski registar, onda B tuba. Neki su to autori i konkretizirali, na primjer u dionicama Brucknera, Mahlera, Wagnera, Straussa piše je li se svira na bas tubi ili kontrabas tubi. Ponekad se u jednoj skladbi traže obje tube, na primjer u Brucknerovoj 7. simfoniji da su prvi i treći stavak pisani za F tubu, a drugi i četvrti za B tubu i toga se svi tubisti striktno drže. Ako je neki komotni registar do prve oktave, onda uzmem B tubu da bude malo jači volumen. Odabir tube ovisi i o veličini orkestra. Ako je skromniji korpus gudača onda se svira na manjoj tubi“.

Gdje se koriste srodni instrumenti tube?

„U amaterskim puhačkim orkestrima pretežito se svira na helikonima, a u vojnim orkestrima su suzafoni. Tenor tuba ili eufonij je itekako zastupljen u svim puhačkim orkestrima. Ono što je važnije je funkcija instrumenta. Funkcija suzafona je da pokrije cijeli orkestar, jer obično su marševi glasniji, a suzafoni su sastavni dio nekog marching banda“.

U razgovoru s Josipom Kapovićem, tubistom simfonijskog puhačkog orkestra oružanih snaga, dolazimo do spoznaje kompleksnosti kod odabira vrste srodnog instrumenta tube. Mnogo faktora utječe na taj odabir. Interpretacija i uloga također je različita ovisno o veličini ansambla ili orkestra. U nastavku je prikazan intervju sa Josipom Kapovićem.

Kako ste postali zainteresirani za instrument tubu?

„Za instrument tubu sam postao zainteresiran bit ću iskren na prevaru. Kao i sva druga djeca, želio sam svirati neki instrument koji je dostupniji u medijima i na televiziji. Jako teško je djecu zainteresirati za instrument kao što je tuba, tako da uz jako puno nagovaranja sam pristao svirati tubu u gradskoj glazbi u Metkoviću“.

Zahtjeva li se ikad sviranje na srodnom instrumentu tube u kompozicijama namijenjenima za puhački orkestar?

„Redovito se to dešava, jer puhački orkestar konkretno vojni orkestar je specifičan orkestar od kojeg se osim koncertne djelatnosti zahtjeva i puno protokolarnе djelatnosti, a kad su protokoli na razini države, ministarstva obrane i za neke javne potrebe, koristimo instrument suzafon koji nam je u hodnom sastavu najjednostavnije nositi i najjasnije se čuje“.

Koliko često koristite srodni instrument tube u orkestru?

„Usudio bih se reći da ga koristimo ravnomjerno koliko koristimo i tubu. S obzirom da protokolarnih zadaća ima dosta, nastupa hodnog sastava, koreografija za marching band, suzafon se koristi dosta često“.

Kako izaberete koju dionicu tube svirate u orkestru za pojedine skladbe?

„U današnjem puhačkom orkestru nije kao nekad davno kad je pisalo dionica F tuba ili B tuba. Često piše 1. tuba, 2. tuba ili ponekad isključivo samo tuba, a može biti napisana u dva glasa. U današnje vrijeme bez problema pogotovo u Americi, zemljama Beneluxa i Španjolskoj, sve sviraju na kontrabas tubi. Tako da konkretno izbor sviranja bas tube odnosno F tube koja je tradicija u Hrvatskoj nije nužna. U puhačkom orkestru bi bila nužna kada bi bila situacija da imamo tri B tube pa bi četvrta tuba mogla biti F tuba koja bi dala malo više boje da bi cijela sekcija zvučala drugačije i malo jasnije. Ta F tuba daje briljantnost boji cijeloj sekciji. S obzirom da nas trenutno

ima troje u vojnom puhačkom orkestru, jako je rijetko koristimo. F tubu koristimo ako je brass kvintet ili neki komorni sastav jer je prihvatljivija od B tube u manjem sastavu što se tiče volumena zvuka".

Svirajući mnogo godina tubu i njezine srodne instrumente, što vam i dalje predstavlja izazov?

„Vjerujem da kao i kod svih mojih kolega, najveći izazov kod tube je intonacija, jer iako je tuba dosta mlad instrument, još uvijek graditelji instrumenata rade na razvoju njih. Vjerujem da na godišnjoj bazi pokušavaju napraviti neke nove izmjene zato što svaka tuba u nekoj svojoj originalnoj verziji je imala tri ventila pa je nadodan četvrti ventil zbog toga što prvi i treći ventil u kombinaciji ne štima. Kasnije je dodan i peti ventil. U principu što je instrument veći, problem s intonacijom je prisutniji. Kod roga koji je isto jako dugačak instrument je to na drugi način riješeno, zato što svirač može rukom ili usnicom korigirati jer je mali usnik. Kod tube je to malo nespretnije raditi stoga se često dodaju triggeri na određenom ventilu koji kod pritiska izvlače cijev ventila prema van i time osiguravaju bolju intonaciju".

Kakav program se najčešće svira u vojnom puhačkom orkestru?

„U vojnom puhačkom orkestru što se tiče protokolarnih zadaća, najčešće se sviraju koračnice, hrvatska himna i strane himne. Što se tiče komornog sastava, sviraju se originalne stvari i obrade napisane za brass kvintet. U velikom sastavu transkripcije klasične glazbe, transkripcije pop-rock glazbe i jako puno originalnih skladbi pisanih za puhački orkestar."

Kako je nastao vojni brass kvintet?

„Vojni brass kvintet je nastao kao potreba za nastupe u nekim manjim prostorima za potrebe raznih vojnih izaslanstava ili za neke manje događaje kao što su svečani domjenci, svečana primanja, svečane akademije, gdje prostor nije bio koncertna dvorana nego neka konferencijska sala te bi tad ovaj sastav bio prihvatljiviji od nekog velikog koncertnog sastava."

6 Zaključak

Unatoč tome što je suvremena tuba nastala u prvoj polovici 19. stoljeća, nije postojalo glazbene literature napisane specifično za nju sve do ranog 20. stoljeća. To znači da je stotinjak godina glavni zadatak tube bio pratnja u orkestru. Kako bismo uveli tubu i njezine srodne instrumente u 21. stoljeće, moramo naučiti gledati prema budućnosti, umjesto gledanja tradicije u prošlosti. Neki srodni instrumenti u današnjici se koriste više nego u prošlosti. *Cimbasso* ima veliku primjenu u filmskoj glazbi, za što prvobitno nije bio namijenjen. Pokazujući primjere upotrebe instrumenata srodnih tubi, uvjereni smo da za njih postoji široka upotreba i da će ih u budućnosti biti još više.

Treba se nadati da će upotreba tube umjesto dionice njezina srodnog instrumenta prestati ako je razlog tome sviračevo neznanje i neinformiranost. Skladatelji su imali svoje vizije kako treba zvučati duboki *brass* i trebalo bi se toga pridržavati.

7 Bibliografija

Bevan, Clifford. *Grove Music Online*. 2014.

<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/display/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-1002257418?rskey=Nd7GKU&result=1> (pristup 14. 5. 2024.)

Bevan, Clifford. *Grove Music Online*. 2001.

<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/display/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e0000009077?rskey=wHDnJ3&result=2> (pristup 15. 5. 2024.)

Bevan, Clifford. *The Tuba Family*. London: Faber and Faber, 1978.

Bierley, Paul E. *John Philip Sousa, American Phenomenon*. Miami: Warner Bros. Publications, 2001.

<https://books.google.hr/books?id=QcabC2avFLsC&printsec=frontcover&hl=hr#v=onepage&q&f=false> (pristup 20. 5. 2024.)

Bierley, Paul Edmund. *The Incredible Band of John Philip Sousa*. Urbana: University of Illinois Press, 2006.

https://books.google.hr/books?id=J2gdCa_4d2gC&printsec=frontcover&hl=hr#v=onepage&q&f=false (pristup 20. 5. 2024.)

Blažev, Sara. *Fenomen puhačkih orkestara na primjeru puhačkog orkestra Zaprešić*, diplomski rad na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, <https://drma.muza.unizg.hr/islandora/object/muza%3A3065> (pristup 24. 5. 2024.)

Hauptmann, T. *L'Ensemble Raye*. 2008. <https://www.ensembleraie.ch/index.html> (pristup 15. 5. 2024.)

Hindulak, John. *Power Ranking the Top 25 College Marching Band Pregame Shows*. 2011. <https://bleacherreport.com/articles/814829-college-football-power-ranking-the-top-25-college-marching-band-pregames/> (pristup 14. 5. 2024.)

John Joyce, Gwynn S. McPeck, Henry A. Kmen, J. Bradford Robinson, Mike Hazeldine, John H. Baron. »New Orleans.« *Grove Music Online*,
<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/display/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000042080?rskey=BkuA2e&result=1> (pristup 24. 5. 2024.)

Meucci, Renato. »Cimbasso.« 20. 1 2001.
<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/display/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000005789?rskey=YkxFGy&result=1> (pristup 16. 5. 2024.)

Morley-Pegge, Reginald. »Ophicleide.« *Grove music online*, 20. 1. 2001.
<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/display/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000040954?q=op> (pristup 14. 5. 2024.)

Odak, Krsto. *Poznavanje glazbenih instrumenata*. Zagreb: Školska knjiga, 1997.

Pirtle, Scooter. *Evolution of the Bulge*. 2010.
<http://www.middlehornleader.com/Evolution%20of%20the%20Bugle%20--%20Section%204.htm> (pristup 14. 5. 2024.)

Reed, Alfred. »The Composer and the College Band.« *Music Educators journal* Vol.48, 1961: 52-53. <https://www.jstor.org/stable/i367535> (pristup 14. 5. 2024.)

Schafer, William. *Grove Music Online*. 2003.
<https://www.oxfordmusiconline.com/grovemusic/display/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-2000055900?rskey=TZD7wQ&result=6> (pristup 16. 5. 2024.)

Self, Jim. *Basset Hound Music*. 2017.
<https://web.archive.org/web/20210923180940/http://www.basethoundmusic.com/hardware.html> (pristup 12. 5. 2024.)

University of Arkansas, Fayetteville. »News wise.« 24. 6 2000.
<https://www.newswise.com/articles/the-tubas-role-in-film> (pristup 20. 5. 2024.)

Wayne Bailey, Cormac Cannon, Brandt Payne. *The Complete Marching Band Resource Manual*. University of Pennsylvania Press, 2015.

<https://dokumen.pub/the-complete-marching-band-resource-manual-techniques-and-materials-for-teaching-drill-design-and-music-arranging-third-edition-9780812290981.html> (pristup 20. 5. 2024.)

Yeo, Douglas. *The Brass Herald*, 2005.

https://www.yeodoug.com/articles/Yeo_Brass_Herald_cimbasso_2005.pdf
(pristup 18. 5. 2024.)

8 Popis slika

Slika 1: *Serpent*. Autor: Paolo Terzi. Izvor:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Manifattura_italiana,_Serpentone,_fine_sec._XVIII._Museo_Civico_di_Modena,_foto_P._Terzi.jpg (datum pristupa: 13.5.2024.)

Slika 2: *Ofikleida*. Izvor: <https://collections.ed.ac.uk/stcecilias/record/96165> (datum pristupa: 13.5.2024.)

Slika 3: *Moderni helikon, marke Červený*. Izvor:

<https://www.oscarabella.com/instruments/helicon-sousaphone.html> (datum pristupa: 13.5.2024.)

Slika 4: *Prvi konstruirani suzafon sa zvonom okrenutim prema gore*. Izvor:

<https://www.oscarabella.com/instruments/helicon-sousaphone.html> (datum pristupa: 14.5.2024.)

Slika 5: *Moderni suzafon*. Izvor: <https://www.oscarabella.com/instruments/helicon-sousaphone.html> (datum pristupa: 14.5.2024.)

Slika 6: *Moderni cimbaso*. Izvor:

https://www.oscarabella.com/instruments/cimbasso_en.html (datum pristupa 18.5.2024.)

Slika 7: *Članovi Brigadiers Drum & Bugle Corps sa marširajućim tubama*. Autor:

Shawn Carpenter. Izvor: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:2007-Brigadiers-Contra-Line.jpg> (datum pristupa 18.5.2024.)

Slika 8: *Eufonij*. Autor: Yamaha Corporation. Izvor:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Yamaha_Euphonium_YEP-621.tif (datum pristupa 18.5.2024.)

Slika 9: *University of California, Los Angeles Bruin Marching band*. Autor: Eric Chan.

Izvor: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:UCLA_Marching_Band.jpg (datum pristupa 20.5.2024.)

Slika 10: *The Roots sastav u emisiji The Tonight Show Starring Jimmy Fallon*. Autor:

NBC. Izvor: <https://www.nbc.com/nbc-insider/who-is-the-tonight-show-band-the-roots-drummer> (datum pristupa 20.5.2024.)

Slika 11: *Paul Whiteman i njegov orkestar*. Izvor:

https://archive.org/details/PAULWHITEMANAndHisOrchestraNEWTRANSFER_2014_05/02.+The+Japanese+Sandman.mp3 (datum pristupa 20.5.2024.)